

Studia Socialia Cracoviensia 7 (2015) nr 2 (13), s. 41–52

<http://dx.doi.org/10.15633/ssc.1604>

ks. Wojciech Misztal

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

KONTEKSTY ISTNIENIA: ŻYCIE, MEDIA I SACRUM W ORĘDZIACH PAPIEŻA BENEDYKTA XVI

Abstract The contexts of the existence: the life, the media and the sacrum in the messages of the pope Benedict XVI. The presentation of the theme *The life, the media and the sacrum in the messages of the pope Benedict XVI* is based on the pontifical messages for the World Communications Day. In the first part it is shown how the human life is understood as linked to multiple, as Benedict XVI defined, contexts. Then it is presented the relationship of mutual helping each other between two selected contexts of life which are sacrum and communication. The last part presents, according to the Pope, the media as a favorable environment for the human spiritual life.

Konteksty istnienia: życie, media i *sacrum* w orędziach papieża Benedykta XVI. Artykuł prezentuje podany w tytule temat na podstawie orędzi papieża Benedykta XVI na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. W pierwszej części ukazano, w jaki sposób orędzia przedstawiają życie ludzkie jako powiązane z wieloma, jak to określa Benedykt XVI, kontekstami. Następnie zaprezentowano relacje między kontekstami – środowiskami życia, którymi są *sacrum* i komunikacja, jako wzajemne wspomaganie się. Ostatnia część ukazuje rozumienie mediów jako środowiska sprzyjającego życiu duchowemu człowieka.

Keywords Benedict XVI, life, mass media, messages for the World Communications Day, spirituality

Benedykt XVI, duchowość, orędzia na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, środki społecznego przekazu, życie

Papież Benedykt XVI w ciągu swego pontyfikatu ogłosił 8 orędzi na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. W ten sposób odnosi się on, m.in. udzielając wskazań,

do jednego z najważniejszych wymiarów życia współczesnego świata. Celem niniejszego opracowania jest ukazanie w świetle wymienionych wyżej dokumentów relacji między życiem, mediami i duchowością, z odwołaniem się do użytej w chronologicznie ostatnim z nich kategorii kontekstu, czyli do podejścia całościowego, podkreślającego niesamotność, wieloraką relacyjność osoby ludzkiej i tym samym jej aktywności¹.

1. ŻYCIE I WŁAŚCIWE MU KONTEKSTY²

Środowiskiem ludzkiego życia jest cały świat, gdzie osoba ludzka współlistnieje z innymi bytami³. Człowiek został powołany, by żyć w przestrzeni, w czasie, w różnych epokach, w świecie współczesnym, w czasach współczesnych, warunkach zwykłego życia codziennego⁴. Jak to ujmuje papież, obecnie żyjemy w rzeczywistości tak fizycznej, jak i cyfrowej⁵. To pierwsze środowisko może zostać określone mianem świata rzeczywistego w odróżnieniu od wirtualnej przestrzeni internetu⁶. Otoczeniem jest społeczność składająca się z ludzi: może nim być pokolenie ludzi młodych czy też pokolenie cyfrowe⁷. Ludzie żyją w świecie mediów⁸.

Środowisko ludzkiego życia ma wymiar sakralny. Człowiek ma tu szansę żyć w Bogu⁹. Bóg zaś jest obecny i działa w człowieku oraz świecie, a więc i w świecie mediów; ludzie są Jego świątynią, Jego domem, Jego społecznością i rodziną¹⁰. Zbawczy plan Boży odnowienia życia i udzielenia jego pełni osiąga swe pomyślne, przemieniające świat apogeum w Chrystusie¹¹. Potrzebujących zbawienia dobroczynnie otaczają przekaz wiary i sakramenty¹². Ludzkie serce i ludzkie działania są w stanie gościć Ewangelię i z niej czerpać inspirację¹³. Człowiek odczuwa, że na jego rzecz Bóg działa w dziejach, gdzie słowa w swej wielorakości są proklamacją działań i ilustracją misterium w nich

¹ Benedykt XVI, *Messaggio per la XLVI Giornata Mondiale delle Comunicazioni Sociali* [dalej: GMCS] 2013, 9. Numeracja arabska w odesłaniach do orędzi wskazuje na lata i następnie na akapity zgodnie z tekstem umieszczonym na portalu watykańskim *La Santa Sede* (www.vatican.va). Jeśli zaś takiej numeracji tam brak, to informuje ona o kolejności akapitów w danym orędziu.

² By jak najwierniej oddać myśl Benedykta XVI, przedstawiono użyte przez niego określenia. W części przypadków nasuwa się wniosek, iż mamy czy możemy mieć do czynienia z synonimami. Jednak także ich wyliczenie jest istotne dla podjętego tematu. Np. wskazuje na nasycenie przekazu pewnymi treściami czy nawet zamiarami.

³ Benedykt XVI, GMCS 2009, 2; Benedykt XVI, GMCS 2012, 4.

⁴ Benedykt XVI, GMCS 2010, 7.9; 2012, 4

⁵ Benedykt XVI, GMCS 2013, 10.

⁶ Benedykt XVI, GMCS 2011, 7.

⁷ Benedykt XVI, GMCS 2006, 1.4; Benedykt XVI, GMCS 2009, 1; Benedykt XVI, GMCS 2010, 3; Benedykt XVI, GMCS 2011, 1.

⁸ Zob. np. Benedykt XVI, GMCS 2009, 1; Benedykt XVI, GMCS 2010, 1; Benedykt XVI, GMCS 2013, 10.

⁹ Benedykt XVI, GMCS 2010, 2. Jak pokazują zwłaszcza Ewangelia św. Jana i listy św. Pawła Apostoła, takie spojrzenie na doczesność jest dla chrześcijaństwa podstawowe (np. J 14, 20; Rz 8, 1–2; 1 Kor 5, 17; Ap 14, 13).

¹⁰ Benedykt XVI, GMCS 2006, 1.

¹¹ Benedykt XVI, GMCS 2012, 7.

¹² Benedykt XVI, GMCS 2011, 7; Benedykt XVI, GMCS 2010, 9.

¹³ Benedykt XVI, GMCS 2010, 8.

zawartego¹⁴. Mówienie o wielkości Boga otwiera przestrzeń kontemplacji: człowiek zanurza się w Bogu jako źródle miłości, nabiera sił i z miłością wychodzi do innych, by im pomagać¹⁵. Kontekst współczesnego bezprecedensowego postępu technologicznego jest okazją dla powstawania i znaczącego rozwoju duszpasterstwa związanego z mediami¹⁶.

Ważne – nie tylko religijnie – rzeczy dokonują się w największej głębi osoby ludzkiej, w ludzkim sercu, w obszarze wyznaczonym przez ludzkie działanie¹⁷. Niejeden człowiek żyje w stanie ustawicznego poszukiwania¹⁸. Nowe elementy oddziałują współcześnie w obszarze ludzkiej pracy¹⁹. Kontekstem ludzkiego życia jest język, słownictwo: dotyczy to także najnowszych technologii i związanej z nimi komunikacji międzyludzkiej²⁰. Współcześnie człowiek żyje w erze cyfrowej, w świecie cyfrowym, w środowisku mediów cyfrowych, w przestrzeniach współczesnego kontynentu cyfrowego, areny cyfrowej czy węzłej: publicznej areny cyfrowej²¹. Cechą świata cyfrowego jest poszerzanie swych granic²². Era cyfrowa przyniosła powstanie specyficznej dla niej sieci relacji, które obecnie składają się na środowisko ludzkiego życia. Ta sieć relacji pełni ważną, bo integrującą rolę jako część ludzkiego życia²³. W epoce cyfrowej ludzie żyją w sieci nowych, specyficznych związków²⁴. Mamy do czynienia z nowymi formami komunikowania się²⁵.

Otoczenie jest zmienne, w pewnym sensie można więc powiedzieć, że ono żyje. I tak Benedykt XVI zwraca uwagę, że obecnie żyjemy pośród wielkich przemian kulturowych²⁶. Globalizacja to środowisko ludzkiego życia²⁷. Ludzkość obecnie znajduje się na rozdrożu, ponieważ postęp wprowadza w obszar nieistniejących wcześniej możliwości, pozwalających realizować dobro, ale też otwierających nieznanie wcześniej otchłanie zła²⁸. Środowisko tworzone przez media może być dla człowieka niebezpieczne, może go zubażać, gdy np. przyczynia się do powstania monokulturowości przez nieuwzględnianie religii i tym samym życia duchowego²⁹. Człowiek ma się ćwiczyć w korzystaniu z wolności³⁰. Pozytywnie „nowe technologie pozwalają ludziom się spotykać, przekraczając ograniczenia związane z przestrzenią i różnymi kulturami, zawiązując w ten sposób cały nowy świat potencjalnych przyjaźni”³¹. Kontekstem ludzkiego życia jest kształtowanie do właściwego postępowania, do szacunku wobec dobra³², w tym wymagające i zarazem

¹⁴ Benedykt XVI, GMCS 2012, 7. Zob. Sobór Watykański II, konst. *Dei Verbum*, 2.

¹⁵ Benedykt XVI, GMCS 2012, 6.

¹⁶ Benedykt XVI, GMCS 2010, 1.

¹⁷ Benedykt XVI, GMCS 2012, 3; 2010, 8; 2012, 3; 2013, 8; Benedykt XVI, GMCS 2010, 8.

¹⁸ Benedykt XVI, GMCS 2010, 8.

¹⁹ Benedykt XVI, GMCS 2011, 1.

²⁰ Benedykt XVI, GMCS 2009, 8.

²¹ Benedykt XVI, GMCS 2009, 1.6; 2010, 1.7.8.9; 2011, 2.3.5.6.7.10; 2012, 4; 2013, 10.

²² Benedykt XVI, GMCS 2010, 3.

²³ Benedykt XVI, GMCS 2011, 8.

²⁴ Benedykt XVI, GMCS 2011, 8.

²⁵ Benedykt XVI, GMCS 2011, 6.

²⁶ Benedykt XVI, GMCS 2010, 3.

²⁷ Benedykt XVI, GMCS 2008, 1.5. Zob. J. Jastrzębski, *Media i religia*, [w:] *Media a religia*, red. I. Borkowski, B. Jastrzębski, D. Lewiński, Wrocław 2011, s. 18–19.

²⁸ Benedykt XVI, GMCS 2008, 3; zob. Benedykt XVI, enc. *Spe salvi*, 22.

²⁹ Benedykt XVI, GMCS 2006, 3.

³⁰ Benedykt XVI, GMCS 2007, 2.

³¹ Benedykt XVI, GMCS 2011, 5.

³² Benedykt XVI, GMCS 2007, 3.

dające wiele satysfakcji powołanie do wychowywania dzieci³³. Należy tak wychowywać młode pokolenie, by rozwijało się w nurcie wyznaczonym przez piękno, prawdę i dobro: ta zaś dynamika umożliwi kontakt z Bogiem, skoro piękno jest niejako zwierciadłem boskości³⁴.

Kontekstem, w którym ludzie żyją, jest samo komunikowanie się³⁵. Przestrzeń ludzkiego życia wyznacza i wypełnia wieloraka wymiana dokonująca się między osobami³⁶. Media, będąc jednym z wymiarów życia – i to należącym do ważniejszych – też funkcjonują w pewnym kontekście, jakim są życie poszczególnych osób, życie społeczne, relacje międzypersonalne, przemiany społeczne, ekonomiczne, polityczne i religijne, a więc i życie duchowe³⁷. Oddziaływanie tych zmian w życiu poszczególnych osób, jak też w życiu społecznym, jest niebywałe³⁸. Środowiskiem życia Internet³⁹, określane także jako sieć⁴⁰ lub wirtualna przestrzeń sieci⁴¹. Internet może być traktowany jako *sui generis* świat paralelny⁴². Media to sieć, która po spełnieniu pewnych warunków staje się siecią społecznościową czy też zbiorem takich sieci⁴³. Powinna to być sieć komunikowania, wspólnoty i współdziałania⁴⁴. Sieci społecznościowe przez swój rozwój „przyczyniają się do wyłonienia się nowej «agory», placu publicznego i otwartego, w przestrzeni którego osoby dzielą się ideami, informacjami, opiniami, gdzie ponadto można dać życie nowym relacjom i formom wspólnoty”⁴⁵.

Kontekstem życia jest też cisza. Benedykt XVI eksponuje ten wątek właśnie w związku ze współczesnym, bezprecedensowym rozwojem mediów. Nie chodzi tu np. o konflikt. „Cisza jest integrującą częścią komunikacji i bez niej nie istnieją słowa pełne treści”⁴⁶. Jak pisze papież, aby osoba ludzka prawidłowo myślała, czuła, komunikowała się, działała, „niezbędnym jest stworzenie odpowiedniego środowiska, niejako rodzaju «ekosystemu», który potrafiłby równoważyć ciszę, słowa, obrazy i dźwięki”⁴⁷.

2. WSPOMAGANIE SIĘ KONTEKSTÓW ŻYCIA: SACRUM I KOMUNIKACJA

Sacrum, towarzyszące ludzkości od wieków jako odniesienie i doświadczenie, i z drugiej strony nowoczesna, technologicznie wysokorozwinięta komunikacja społeczna nie

³³ Benedykt XVI, GMCS 2006, 3.

³⁴ Benedykt XVI, GMCS 2007, 2.3.

³⁵ Benedykt XVI, GMCS 2011, 1; Benedykt XVI, GMCS 2011, 6.

³⁶ Benedykt XVI, GMCS 2011, 3.

³⁷ Benedykt XVI, GMCS 2008, 1.

³⁸ Benedykt XVI, GMCS 2008, 3.

³⁹ Benedykt XVI, GMCS 2011, 1.2

⁴⁰ Benedykt XVI, GMCS 2010, 5.

⁴¹ Benedykt XVI, GMCS 2011, 7.

⁴² Benedykt XVI, GMCS 2011, 4.

⁴³ Benedykt XVI, GMCS 2011, 3.4.6.9; Benedykt XVI, GMCS 2013, 2.

⁴⁴ Benedykt XVI, GMCS 2006, 1.4.

⁴⁵ Benedykt XVI, GMCS 2013, 1.

⁴⁶ Benedykt XVI, GMCS 2012, 2.

⁴⁷ Benedykt XVI, GMCS 2012, 2.

są sobie przeciwstawne czy obce. Łączą je ważne pozytywne związki – do tego stopnia, iż można tu mówić o *sui generis* mutualizmie: jednak nie w znaczeniu, jakoby zbawienie było absolutnie zależne od mediów, od komunikacji społecznej. Na takie relacje wskazują m.in. zakończenia analizowanych orędzi. W związku z mediami papież błogosławi, zapewnia o modlitwie, przypomina o wstawiennictwie świętych⁴⁸. Pozytywna więź łącząca *sacrum* i media przekracza więc tak przecież zasadnicze granice i ograniczenia właściwe doczesności. Według Benedykta XVI związane ze światem mediów nowe technologie „są prawdziwym darem dla ludzkości”⁴⁹. Myśl ta wpisuje się w rozumowanie, które podejmuje wcześniej m.in. Paweł VI, stwierdzając, że media to rzeczywistość cudowna, którą Opatrzność szczerze zachowała dla czasów współczesnych⁵⁰. One, będąc darem udzielonym przez Boga, są zarazem dziełem ludzi, czyli owocem współdziałania łaski i natury, ich spotkania, stanowią część *creatio continua*⁵¹.

Media oddziałują na obszary ludzkiego życia, informując czy też sugerując, wręcz tworzą rzeczywistość. Do wymiarów ich intensywnego oddziaływania należy m.in. sfera życia umysłowego, uczuć, kultury. Benedykt XVI wymienia tu także wymiar moralny i religijny⁵². Papież wręcz stwierdza, iż sieć internetowa, a więc środowisko multimedialne, „przyczynia się do rozwoju nowych i bardziej złożonych form świadomości” tak w wymiarze intelektualnym, jak i duchowym⁵³. Nawiązując do 10 wersetu pierwszego rozdziału Listu do Efezjan, Benedykt XVI kontynuuje: „Również w tym środowisku jesteśmy wezwani, by głosić naszą wiarę, że Chrystus jest Bogiem, Zbawicielem człowieka i historii, Tym, w którym wszystkie rzeczy osiągają swoje spełnienie”⁵⁴. Bóg jest obecny i zbawczo działa także w nowoczesnym świecie mediów, w ich ewoluowaniu, rozwoju, kierując tymi procesami, wyznaczając im cel. Ten świat od Niego pochodzi i w Nim ma swój ostateczny punkt odniesienia i cel.

Papież Benedykt XVI wskazuje, że potrzeba ludzkiego wkładu, by media rozwijały się jako sieć komunikacji, wspólnoty i współdziałania. Zaraz potem, odwołując się do drugiego rozdziału Listu do Efezjan, zachęca do takiego zaangażowania. Nadmienia zarazem, że prawdziwą wspólnotę buduje Chrystus, że mamy tu do czynienia z samą istotą Jego zbawczego działania. Ponownie mamy do czynienia z ważnym dla chrześcijańskiego wkładu w ludzkie życie indywidualne i społeczne wątkiem, że media są rezultatem, obszarem i narzędziem współdziałania Boga i ludzi, łaski i natury. Papież w jednoczeniu ludzi – media nie są tu wyjątkiem – dostrzega nawiązanie do dzieła stworzenia, do zamierzeń Stwórcy wcześniejszych i silniejszych od grzechu i jego wielorakich negatywnych konsekwencji. „Zburzmy mur wrogości, który nas dzieli, i budujmy wspólnotę miłości według planu Stworzyciela, planu objawionego przez Jego Syna!”⁵⁵ Świat, era mediów, podobnie jak inne konteksty życia i rzeczywistości stworzonej, są okazją, by spotkać

⁴⁸ Np. Benedykt XVI, Benedykt XVI, GMCS 2008, 6; Benedykt XVI, GMCS 2012, 8; Benedykt XVI, GMCS 2013, II.

⁴⁹ Benedykt XVI, GMCS 2009, 1

⁵⁰ Paweł VI, GMCS 1973, 5.

⁵¹ Zob. Benedykt XVI, GMCS 2006, 4; Jan Paweł II, GMCS 1981, 1; Sobór Watykański II, dekret *Inter mirifica*, I; Pius XII, Litterae encyclicae *Miranda prorsus*, I.

⁵² Benedykt XVI, GMCS 2008, 3.

⁵³ Benedykt XVI, GMCS 2011, 8.

⁵⁴ Benedykt XVI, GMCS 2011, 8.

⁵⁵ Benedykt XVI, GMCS 2006, 4.

Boga i przyjął od Niego miłość, zbawienie: „Również w świecie cyfrowym musi ujawnić się, że pełna miłości ukierunkowana na nas uwaga ze strony Boga w Chrystusie nie jest czymś związanym wyłącznie z przeszłością ani uczoną teorią, lecz rzeczywistością ze wszechmiar konkretną i aktualną. Duszpasterstwo w świecie cyfrowym musi być w stanie pokazać ludziom naszych czasów i współczesnej zagubionej ludzkości, że «Bóg jest blisko, że w Chrystusie wszyscy do siebie wzajemnie należymy»⁵⁶. Kształtowanie się mediów i kształtowanie przez media w ten sposób przedstawia się jako powiązane z Bożym dziełem stworzenia-zbawienia, jako jego część i narzędzie realizacji, tzn. zwycięstwa życia i *sacrum* nad grzechem i jego negatywnymi dla świata skutkami. Ten proces przybiera również następującą postać. Sieci społecznościowe to środowisko, w którym ludzie szukają i znajdują odpowiedzi na pytania dotyczące miłości, prawdy i sensu życia. Dla tych, „którzy sercem otwartym przyjęli dar wiary”, najpełniejsza odpowiedź na te pytania zawiera się „w osobie Jezusa Chrystusa”⁵⁷. Media wpisują się więc w proces zbawczy, w dzieło odnowienia życia i udzielenia jego pełni, w realizację Bożego planu jednoczenia wszystkiego w Chrystusie, czyli doprowadzenia do doskonałości, uświęcenia (zob. Ef 1, 3–12)⁵⁸.

Chęć wymiany informacji, nawiązania bliższych kontaktów i przyjaźni ukierunkowuje ludzi na korzystanie z nowych mediów i sprzyja ich rozwojowi. Jak pisze Benedykt XVI, „pragnienie komunikowania i przyjaźni jest zakorzenione w samej naszej naturze istot ludzkich i nie może być w sposób adekwatny wyrażone wyłącznie jako odpowiedź na innowacje technologiczne”⁵⁹. Według papieża mamy tu do czynienia przede wszystkim z wyrazem ludzkiego udziału „w komunikującej i jednoczącej miłości ze strony Boga, który chce uczynić z całej ludzkości jedną rodzinę”⁶⁰. Środki społecznego przekazu nie muszą być tu zagrożeniem czy alternatywą, ale narzędziem realizacji. „Kiedy odczuwamy potrzebę zbliżenia się do innych osób, kiedy chcemy lepiej je poznać i dać poznać nas samych, wtedy odpowiadamy na wezwanie ze strony Boga – wezwanie, które zostało odcisnięte w naszej naturze bytów stworzonych na obraz i podobieństwo Boga, Boga komunikowania i wspólnoty”⁶¹. Jeśli media stanowią zagrożenie dla człowieka czy też stają się narzędziem zła, to jednak należy uznać, iż mamy do czynienia z następującą sytuacją; media wtedy należą i są protagonistą procesu, gdzie zło nie jest pierwsze i nie do niego należy też ostatnie słowo⁶².

W świecie cyfrowym jest możliwa i potrzebna działalność duszpasterska⁶³. Ta zaś w swej istocie polega na budowaniu, na kształtowaniu i sprawianiu wzrostu człowieka w Bogu i razem z Nim⁶⁴. Świat cyfrowy i procesy komunikacji społecznej to przestrzeń, gdzie pod tym względem kapłan otrzymał nowe, nieznanne i w pewnym sensie większe niż wcześniej możliwości⁶⁵. W środowisku mediów to właśnie kapłan jako

⁵⁶ Benedykt XVI, GMCS 2010, 6.

⁵⁷ Benedykt XVI, GMCS 2013, 8.

⁵⁸ Benedykt XVI, GMCS 2012, 3.

⁵⁹ Benedykt XVI, GMCS 2009, 4.

⁶⁰ Benedykt XVI, GMCS 2009, 4.

⁶¹ Benedykt XVI, GMCS 2009, 4.

⁶² F. X. Durrwell, *Jésus Fils de Dieu dans l'Esprit Saint*, Paris 1997, s. 69.

⁶³ Benedykt XVI, GMCS 2010, 1.

⁶⁴ Benedykt XVI, GMCS 2010, 2.

⁶⁵ Benedykt XVI, GMCS 2010, 1.9; Jan Paweł II, GMCS 2001, 2.

człowiek związany z Bogiem dzięki swym kompetencjom ma szansę rozwinąć i prowadzić taką działalność pasterską, która pomoże we współczesnym świecie spotkać się z Bogiem jako żywym i powiązany także ze współczesnością oraz ukaże sprawdzoną już w przeszłości duchową mądrość chrześcijaństwa jako bogactwo, z którego można i warto zaczerpnąć, by godnie żyć także dzisiaj i budować pomyślną przyszłość⁶⁶. Jeśli w nowoczesnym świecie mediów możliwe jest głoszenie i przyjmowanie Ewangelii, tak „jest zawsze dzięki własnej sile słowa Bożego, które dotyka ludzkie serce, uprzedzając wszelki nasz wysiłek”⁶⁷. Taka obecność i skuteczne działanie *sacrum* mogą stanowić wzór dla zachowań ludzkich w świecie mediów, gdzie, jak pisze Benedykt XVI, łatwo podnosi się głos, a komunikacja staje się narzędziem i następnie ofiarą konfliktów. „Eliasz rozpoznał głos Boga nie w potężnej wichurze, ani nie w trzęsieniu ziemi lub ogniu, ale w szmerze łagodnego powiewu (1 Krl 19, 11–12). Winniśmy pokładać ufność w tym, że fundamentalne pragnienia człowieka, by kochać i być kochanym, by znaleźć sens i prawdę – które to pragnienia sam Bóg złożył w sercu bytu ludzkiego – zachowują także kobiety i mężczyźni naszych czasów zawsze i wszędzie otwartymi na to, co bł. kard. Newman nazywał «dobrotliwym światłem» wiary”⁶⁸.

Papież Benedykt XVI uważa, że przestrzeń cyfrowa może stać się środowiskiem sprzyjającym bardzo szeroko otwartemu spotkaniu z Bogiem. „Jak prorok Izajasz doszedł do wyobrażenia sobie domu modlitwy dla wszystkich ludów (por. Iz 56, 7), jest może możliwe hipotetyzować, że web mógłby otworzyć przestrzeń – jak «dziedziniec pogan» Świątyni Jerozolimskiej – także dla tych, dla których Bóg jest jeszcze kimś nieznanym?”⁶⁹ W takim razie w przestrzeni cyfrowej mamy także środowisko *sacrum* o bardzo dużej skuteczności budowy komunii i o wielkiej godności.

3. MEDIA JAKO ŚRODOWISKO ŻYCIA DUCHOWEGO: INFODUCHOWOŚĆ

W rozumieniu chrześcijańskim *sacrum* nie należy pojmować jako rzeczywistości np. neutralnej, oddzielonej od ludzi i ich spraw. *Sacrum* to związki z Bogiem, który samemu będąc pełnią świętości (np. Iz 6, 3), uświęca innych, a więc jednoczy z sobą, upodabnia do siebie uświęcając stworzenia, tzn. doskonaląc je, obdarzając pełnią życia. Nie chodzi więc o oddzielanie się Boga od stworzeń, ale o Boga, który wychodzi ku stworzeniom, starannie ich szuka, głęboko łączy je z sobą, wchodząc z nimi w kontakt np. przez ludzką mowę, pismo i obrazy uchwycone i zapamiętane (np. Ef 1, 3–12; 1 J 1, 1–4; Hbr 1, 1). Mamy tu do czynienia z duchowością jako nierozzerwalnie związaną z *sacrum*⁷⁰.

⁶⁶ Benedykt XVI, GMCS 2010, 7.

⁶⁷ Benedykt XVI, GMCS 2013, 8.

⁶⁸ Benedykt XVI, GMCS 2013, 8

⁶⁹ Benedykt XVI, GMCS 2010, 8. Zob. G. Łęcicki, *Teologia mediów audiowizualnych jako wyzwanie XXI wieku*, „Kultura – Media – Teologia” 10 (2012), s. 9n.

⁷⁰ Benedykt XVI, GMCS 2006, 1.

„Środowisko cyfrowe nie jest jakimś światem paralelnym czy czysto wirtualnym, ale jest częścią codziennej rzeczywistości wielu osób”⁷¹. Współczesne media na dobre goszczą niejednym wymiar ludzkiego życia. Można tu wskazać tytułem przykładu politykę, gospodarkę, naukę, nauczanie, wychowanie i rozrywkę⁷². Rozwija się tam także dialog na temat wiary⁷³. Jest on związany z szukaniem i odnajdywaniem odpowiedzi dotyczących miłości, prawdy i sensu życia. Takie poszukiwania mogą doprowadzić do spotkania z Bogiem i zjednoczenia z Nim, a w konsekwencji mają wpływ na człowieka i świat⁷⁴. Już samo zadawanie wymienionych powyżej pytań wskazuje na obecność Boga, na to, że dał się On danemu człowiekowi spotkać⁷⁵. Jeśli w sieci czy dzięki nowym mediom rozwija się życie duchowe, to przede wszystkim jest ono możliwe dzięki spotkaniu z Bogiem przez słuchanie Jego słowa, przez modlitwę i świadectwo życia⁷⁶. Bóg jest więc tam obecny i skutecznie działa.

Środki społecznego przekazu, jak pisze Benedykt XVI, winny sprzyjać „formacji etycznej człowieka we wzrastaniu człowieka wewnętrznego”⁷⁷. Stały się one środowiskiem życia, drogą także dla duchowości⁷⁸. Biorąc pod uwagę bogactwo znaczeń, jakie to ostatnie określenie przekazuje, należy doprecyzować, iż tutaj duchowość będzie rozumiana w znaczeniu chrześcijańskim, czyli jako wystarczająco uświadomione sobie, podjęte i dynamicznie przeżywane przez podmiot, którym jest osoba ludzka, związki z Bogiem, ze swym otoczeniem i z sobą samym. Zarazem trzeba dodać, iż według Benedykta XVI tak rozumiana duchowość jest też początkiem mediów i środowiskiem ich funkcjonowania, pomocą w realizacji ich misji, skoro przychodzi z pomocą i przyczynia się do rozwoju człowieka w integralności jego istnienia, skoro szczytnym powołaniem mediów jest poszukiwanie i ukazywanie prawdy o człowieku⁷⁹. Obecność chrześcijan w mediach, wkład w nie w postaci ich duchowości jest potrzebny samym środkiem przekazu⁸⁰. Ta obecność i zaangażowanie są potrzebne korzystającym z mediów m.in. jako źródło nadziei dla nich⁸¹. Bez uwzględnienia tego, co wyróżnia credo religijne, w mediach rodzi się niebezpieczne zubożenie w postaci monokultury⁸². Rozwój nowych technologii i świata cyfrowego stanowi sprzyjającą okazję ludzi wierzących. Może chodzić o realizację miłości bliźniego z takich pobudek jak związek z Chrystusem⁸³. Kościół jest wezwany do spełniania „diakonii kultury” na obszarach „współczesnego kontynentu cyfrowego”, co polega na promowaniu kultury szacunku dla godności i wartości osoby ludzkiej⁸⁴.

⁷¹ Benedykt XVI, GMCS 2013, 5.

⁷² Zob. np. Benedykt XVI, GMCS 2007, 1; Benedykt XVI, 2012, 3; Benedykt XVI, 2013, 3; Jan Paweł II, list apost. *Szybki rozwój*, 3.

⁷³ Benedykt XVI, GMCS 2013, 7.

⁷⁴ Benedykt XVI, GMCS 2013, 8.

⁷⁵ Benedykt XVI, GMCS 2013, 8.

⁷⁶ Benedykt XVI, GMCS 2010, 9.

⁷⁷ Benedykt XVI, GMCS 2008, 3; zob. Benedykt XVI, enc. *Spe salvi*, 22.

⁷⁸ Benedykt XVI, GMCS 2010, 7.

⁷⁹ Benedykt XVI, GMCS 2006, 1; Benedykt XVI, GMCS 2008, 5; Benedykt XVI, GMCS 2010, 7.

⁸⁰ Benedykt XVI, GMCS 2013, 5.

⁸¹ Benedykt XVI, GMCS 2011, 6; zob. Benedykt XVI, GMCS 2009, 7.

⁸² Benedykt XVI, GMCS 2006, 3.

⁸³ Benedykt XVI, GMCS 2010, 9.

⁸⁴ Benedykt XVI, GMCS 2010, 8.

Internet, czyli środowisko zawierające w sobie wszystkie media, stanowi przestrzeń, którą należy wypełnić, zagospodarować w oparciu o duchowość i ze względu na duchowość⁸⁵. Chrystus jest dawcą życia duchowego, którego prawdziwym podmiotem z Bożego daru jest dany byt stworzony. Świat mediów stanowi przestrzeń Jego działania, Jego narzędzie, z czego ludzie mają korzystać⁸⁶. Tak obdarowany człowiek jest w stanie i powinien odpowiadać, świadcząc o wyznawanej wierze w świecie mediów, wprowadzać do tego środowiska, do właściwej mu kultury wartości, na których chrześcijanie opierają swe życie⁸⁷. Na świadectwo, czyli dzielenie się swą duchowością, doświadczeniami, odpowiedziami i nadziejami związanymi ze spotkaniem z Bogiem, składa się tak mówienie o swej wierze, o jej zasadach, jak też, co może jest mniej ewidentne, sposób komunikowania i szerzej chrześcijański sposób wybierania, preferencji, oceniania jako wynikające ściśle z Ewangelii, cierpliwość i szacunek w relacjach z wątpliwymi i szukającymi prawdy i sensu życia⁸⁸. Benedykt XVI pisze o specyficznej obecności chrześcijan we współczesnych mediach, która polega m.in. na komunikowaniu się z innymi uczciwie, w sposób otwarty, odpowiedzialny i z szacunkiem, stosując się do stylu właściwego Chrystusowi towarzyszącemu uczniom w drodze do Emaus⁸⁹. Własny kontakt z Bogiem, oddanie się Mu stanowi podstawę, by pomóc innym – również w środowisku nowoczesnych mediów – spotkać się z Bogiem, zaczerpnąć z mądrości związanej z religią, docenić jej aktualność i wartość na przyszłość⁹⁰.

Nowoczesne media są normalnym narzędziem wypowiedzania się wspólnot chrześcijańskich i niezbędnym instrumentem zaspokajania potrzeb duchowych⁹¹. W związku z realizacją tych potrzeb należy wskazać na zainteresowanie i sukcesy, jakie mają na swym koncie programy, „w których prawda, piękno i wielkość osoby, w tym także jej wymiar religijny, zostały zauważone i dobrze ukazane”⁹². W środowisku tworzonym przez media człowiek spotyka Boga, podejmuje od Niego dar życia duchowego, odpowiada⁹³. Dotyczy to także realizacji misji właściwej duchownym⁹⁴, przy czym nie chodzi o to, by przez nowoczesne technologie wyłącznie być obecnym i traktować sieć jako przestrzeń, którą trzeba zająć. Świat komunikacji, w tym najnowszy świat cyfrowy, to rozległe i delikatne środowisko duszpasterskie⁹⁵. Papież pisze w tym kontekście o kapłanach, ale te słowa można odnieść także do innych osób. Papież zaprasza kapłanów, by ze względu na

⁸⁵ Benedykt XVI, GMCS 2010, 4. Oddziaływanie mediów na duchowość może być także szkodliwe, zarazem taka sytuacja przedstawia się jako rezultat niewłaściwie przebiegającego życia duchowego. Zob. Benedykt XVI, GMCS 2008, 2. Zob. też B. Wieczorek, *Wokół religii mediów*, „Kultura – Media – Teologia” II (2012), s. 19n.

⁸⁶ Benedykt XVI, GMCS 2010, 9; Benedykt XVI, GMCS 2013, 8.

⁸⁷ Benedykt XVI, GMCS 2009, 10.

⁸⁸ Benedykt XVI, GMCS 2008, 6; Benedykt XVI, GMCS 2009, 10; Benedykt XVI, GMCS 2011, 6; Benedykt XVI, GMCS 2013, 7. Zob. P. Maciaszek, *Nowa ewangelizacja przez nowe media*, „Kultura – Media – Teologia” II (2012), s. 9n.

⁸⁹ Benedykt XVI, GMCS 2011, 6.8; zob. Benedykt XVI, GMCS 2013, 7.

⁹⁰ Benedykt XVI, GMCS 2010, 7.

⁹¹ Benedykt XVI, GMCS 2010, 1.3.

⁹² Benedykt XVI, GMCS 2008, 6.

⁹³ Benedykt XVI, GMCS 2012, 3.

⁹⁴ Benedykt XVI, GMCS 2010, 10; zob. Benedykt XVI, GMCS 2009, 1.

⁹⁵ Benedykt XVI, GMCS 2010, 1.

realizację swej misji kształtowania życia duchowego⁹⁶ z mądrością wykorzystali możliwości oferowane przez współczesne środki komunikacji⁹⁷. Od kapłanów oczekuje się, że będą zdolni być obecni w świecie cyfrowym, dochowując stale wierności Ewangelii⁹⁸. Kapłani znajdują się na początku „nowej historii”. Jest tak, ponieważ „kiedy nowoczesne technologie będą stwarzać coraz intensywniejsze relacje i świat cyfrowy będzie rozszerzał swe granice, tym bardziej będzie on [tzn. kapłan] wezwany, by zająć się nim jako duszpasterz, pomnażając swoje zaangażowanie, aby oddać media na służbę Słowa⁹⁹. Jeśli nie będzie ewangelizacji przez media, to wielu ludzi nie spotka się z tym orędziem¹⁰⁰, a w takim razie życiu duchowemu grozi fiasko. W przypadku działalności duszpasterskiej nowe media oferują możliwości „cały czas nowe [...] i bezkresne”, sprzyjają ukazywaniu Kościoła i przeżywaniu przynależności do niego w wymiarach powszechnych jako wspólnoty wielkiej i konkretnej, dawaniu świadectwa o „życiu zawsze nowym¹⁰¹, które stanowi rezultat procesu komunikacji, jakim jest słuchanie Chrystusa, spotkanie z Nim¹⁰². Głoszenie Ewangelii za pomocą mediów i w ich kontekście polega na wprowadzaniu do ich świata treści religijnych, jak też na dawaniu świadectwa przez dokonywanie wyborów, preferencje i wyrażanie opinii np. na swoim profilu, przez komunikowanie się w sposób zgodny z Ewangelią także wtedy, gdy nie mówi się wprost o Bogu¹⁰³. Chodzi o spójność między życiem i wyznawaną wiarą „w tej rzeczywistości, do życia w której zostaliśmy powołani, czy to fizycznej, czy to cyfrowej¹⁰⁴. Głoszona i przeżywana w świecie mediów wiara winna wyrazić się konkretnie w relacjach z braćmi i siostrami, których spotyka się w życiu codziennym, w realizacji przykazania miłości Boga i bliźnich¹⁰⁵.

Benedykt XVI pisze, iż środowisko mediów koniecznie potrzebuje infoetyki, tak „jak istnieje bioetyka w obszarze medycyny i poszukiwań naukowych związanych z życiem¹⁰⁶. Skoro zaś moralność jest częścią duchowości, jest wobec niej podrzędna i bez niej traci na zasadności i znaczeniu, to tym samym należy podjąć – i to jako zasadniczą – kwestię infoduchowości lub, inaczej mówiąc, duchowości mediów i relacji społecznych¹⁰⁷.

⁹⁶ „Wierni oczekują od kapłanów tylko jednego, aby byli specjalistami od spotkania człowieka z Bogiem. Nie wymaga się od księdza, by był ekspertem w sprawach ekonomii, budownictwa czy polityki. Oczekuje się od niego, by był ekspertem w dziedzinie życia duchowego”: Benedykt XVI, Przemówienie podczas spotkania z duchowieństwem, Warszawa, archikatedra św. Jana, 25.05.2006, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/podroze/pl_20060525_2.html# (4.04.2015).

⁹⁷ Benedykt XVI, GMCS 2010, 10.

⁹⁸ Benedykt XVI, GMCS 2010, 4.

⁹⁹ Benedykt XVI, GMCS 2010, 3.

¹⁰⁰ Benedykt XVI, GMCS 2013, 5.

¹⁰¹ Określenie to odpowiada słowom Pawła VI, GMCS 1973, 9: „W stopniu, w jakim środki komunikacji społecznej afirmują i promują wartości duchowe [...], przyczyniają się one do przygotowania dnia nowego stworzenia, kiedy to ojcostwo Boga będzie powszechnie uznane i zakrólujecie braterstwo, sprawiedliwość i pokój”.

¹⁰² Benedykt XVI, GMCS 2010, 9.

¹⁰³ Benedykt XVI, GMCS 2011, 6.

¹⁰⁴ Benedykt XVI, GMCS 2013, 10.

¹⁰⁵ Benedykt XVI, GMCS 2011, 5.7; Benedykt XVI, GMCS 2013, 10.

¹⁰⁶ Benedykt XVI, GMCS 2008, 4.

¹⁰⁷ Zob. np. W. Misztal, *Duchowość mediów i relacji społecznych: nauczanie Jana Pawła II i nowe kierunki rozwoju duchowości*, „Studia Socialia Cracoviensia” 5 (2012), s. 9n.

W orędziach na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu papież Benedykt XVI ukazuje życie ludzkie, a dokładniej ludzi, jako byty istniejące w szeregu powiązanych ze sobą środowiskach czy też kontekstach, które razem tworzą rzeczywistość. Osoba ludzka w ten sposób żyje jako wielorako niesamotna, jako odbiorca i dawca rozlicznych oddziaływań. Łączące się tu konteksty to np. współczesność i *sacrum*, nowoczesne media i życie duchowe. Jak pokazuje Benedykt XVI, człowiek stoi wobec szansy, że będą one wzajemnie pozytywnie wpływać na siebie, dzięki czemu życie ludzkie staje się bezpieczniejszym i bogatszym.

LITERATURA

Benedykt XVI, Encyklika o nadziei chrześcijańskiej *Spe salvi* (30.11.2007), http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20071130_spe-salvi.html (12.12.2007).

Benedykt XVI, Messaggio per la XL Giornata Mondiale delle Comunicazioni Socili *I media: rete di comunicazione, comunione e cooperazione* (24.01.2006), http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/messages/communications/documents/hf_ben-xvi_mes_20060124_40th-world-communications-day.html (1.03.2015).

Benedykt XVI, Messaggio per la XLI Giornata Mondiale delle Comunicazioni Socili *I bambini e i mezzi di comunicazione: una sfida per l'educazione* (24.01.2007), http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/messages/communications/documents/hf_ben-xvi_mes_20070124_41st-world-communications-day.html (1.03.2015).

Benedykt XVI, Messaggio per la XLII Giornata Mondiale delle Comunicazioni Socili *I mezzi di comunicazione sociale: al bivio tra protagonismo e servizio. Cercare la verità per dividerla* (24.01.2008), http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/messages/communications/documents/hf_ben-xvi_mes_20080124_42nd-world-communications-day.html (1.03.2015).

Benedykt XVI, Messaggio per la XLIII Giornata Mondiale delle Comunicazioni Socili *Nuove tecnologie, nuove relazioni. Promuovere una cultura di rispetto, di dialogo, di amicizia* (24.01.2009), http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/messages/communications/documents/hf_ben-xvi_mes_20090124_43rd-world-communications-day.html (1.03.2015).

Benedykt XVI, Messaggio per la XLIV Giornata Mondiale delle Comunicazioni Socili *Il sacerdote e la pastorale nel mondo digitale: i nuovi media al servizio della Parola* (24.01.2010), http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/messages/communications/documents/hf_ben-xvi_mes_20100124_44th-world-communications-day.html (1.03.2015).

Benedykt XVI, Messaggio per la XLV Giornata Mondiale delle Comunicazioni Socili *Verità, annuncio e autenticità di vita nell'era digitale* (24.01.2011), http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/messages/communications/documents/hf_ben-xvi_mes_20110124_45th-world-communications-day.html (1.03.2015).

Benedykt XVI, Messaggio per la XLVI Giornata Mondiale delle Comunicazioni Socili *Silenzio e Parola: cammino di evangelizzazione* (24.01.2012), http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/messages/communications/documents/hf_ben-xvi_mes_20120124_46th-world-communications-day.html (1.03.2015).

Benedykt XVI, Messaggio per la XLVII Giornata Mondiale delle Comunicazioni Socili *Reti Sociali: porte di verità e di fede; nuovi spazi di evangelizzazione* (24.01.2013), http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/messages/communications/documents/hf_ben-xvi_mes_20130124_47th-world-communications-day.html (1.03.2015).

Benedykt XVI, Przemówienie podczas spotkania z duchowieństwem, Warszawa, archikatedra św. Jana, 25.05.2006, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/podroze/pl_20060525_2.html# (4.04.2015).

Durrwell F. X., *Jésus Fils de Dieu dans l'Esprit Saint*, Paris 1997.

Jan Paweł II, List apostolski *Szybki rozwój* (24.01.2005), <http://www.kuria.lomza.pl/index.php?wiad=1541> (27.02.2010).

Jan Paweł II, Messaggio la XV Giornata Mondiale delle Comunicazioni Sociali *Le comunicazioni sociali al servizio della responsabile libertà dell'uomo* (10.05.1981), http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/it/messages/communications/documents/hf_jp-ii_mes_10051981_world-communications-day.html (28.10.2011).

Jastrzębski J., *Media i religia*, [w:] *Media a religia*, red. I. Borkowski, B. Jastrzębski, D. Lewiński, Wrocław 2011, s. 11–19.

Łęcicki G., *Teologia mediów audiowizualnych jako wyzwanie XXI*, „Kultura – Media – Teologia” 10 (2012), s. 9–17.

Maciaszek P., *Nowa ewangelizacja przez nowe media*, „Kultura – Media – Teologia” 11 (2012), s. 9–17.

Misztal W., *Duchowość mediów i relacji społecznych: nauczanie Jana Pawła II i nowe kierunki rozwoju duchowości*, „Studia Socialia Cracoviensia” 5 (2012), s. 9–22.

Paweł VI 1973, Messaggio per la VII Giornata Mondiale delle Comunicazioni Sociali *Le comunicazioni sociali e l'affermazione e promozione dei valori spirituali*, http://w2.vatican.va/content/paul-vi/it/messages/communications/documents/hf_p-vi_mes_19730501_vii-com-day.html (3.04.2015).

Pius XII, Litterae encyclicae de re cinematographica, radiophonica ac televisifica *Miranda prorsus* (8.09.1957), http://w2.vatican.va/content/pius-xii/it/encyclicals/documents/hf_p-xii_enc_08091957_miranda-prorsus.html (1.12.2013).

Sobór Watykański II, Dekret o środkach społecznego przekazu *Inter mirifica* (4.12.1963), [w:] *Sobór Watykański II, Konstytucje, dekrety, deklaracje, tekst polski, nowe tłumaczenie*, Poznań 2002, s. 87–95.

Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o objawieniu Bożym *Dei Verbum* (18.1.1965), [w:] *Sobór Watykański II, Konstytucje, dekrety, deklaracje, tekst polski, nowe tłumaczenie*, Poznań 2002, s. 350–362.

Wieczorek B., *Wokół religii mediów*, „Kultura – Media – Teologia” 11 (2012), s. 19–31.